

ШКІЛЬНИЙ ТЕАТР І ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ

Анотація. В статті аналізується роль шкільного театру як навчально-виховного засобу. Подано ретроспективний аналіз розвитку шкільного театру в Україні. Окреслено дидактичні завдання театру в розвитку педагогічної майстерності викладача. В статті визначено, що продуктивний педагог, окрім знань предмета і методики повинен мати три компоненти психологічних знань: знання психологічних особливостей, засвоєння предмету учнями: знання соціально-психологічних особливостей взаємин вчитель-учень, учнів між собою; знання аутопсихологічних особливостей. Звернено увагу, що відчуття живого вираження життя досягається засобами театру, що дозволяє «читати» поведінку кожної діючої особи. В статті також акцентовано, що неможливо підвищувати власне педагогічну культуру і не підвищувати театральну культуру. Обидві вони нерозривно пов'язані. Підкреслено, що занурення у мистецтво стимулює інтерес до літератури, історії, розвиває національну свідомість, культуру.

Організуючи боротьбу сценічних персонажів. Учитель моделює, відтворює взаємодію людей у повсякденному житті, що на сцені стає інструментом осягнення законів взаємодії між людьми, завдяки чому вчитель отримує психолого-педагогічні, спеціальні, методичні знання для успішного розв'язання педагогічних задач, аналізу педагогічних ситуацій, для вибору засобів взаємодії. Елементи театрального мистецтва розвивають у вчителя вміння синтезувати матеріал, знаходити йому забарвлення, що допомагає студентам проникнути у світ своїх почуттів, думок, розвинути творчий потенціал.

На основі теоретико-методологічних підходів, аналізу існуючої практики доведено, що доцільно використовувати засоби театрального мистецтва, метод театралізації і відповідно до цього, готувати майбутніх учителів за допомогою театральних дисциплін.

Ключові слова: театр, театральна педагогіка, педагогічна діяльність, система Станіславського, особистість.

SCHOOL THEATER AND TEACHER'S PEDAGOGICAL SKILLS

Abstract. The article analyzes the role of the school theater as an educational and educational tool. A retrospective analysis of the development of the school theater in Ukraine is presented. The didactic tasks of the theater in the development of teaching teacher's teaching skills are outlined. In the article it is determined that a productive teacher, in addition to knowledge of the subject and technique, must have three components of psychological knowledge: knowledge of psychological features, assimilation of the subject by students: knowledge of socio-psychological peculiarities of the relationship between teacher-student, students with each other; Knowledge of autopsychological peculiarities. In the article attention is drawn to the fact that the sensation of the living vivacity of life is achieved by the means of the theater, which allows "to read" the behavior of each active person. The article also emphasizes that it is impossible to raise the actual pedagogical culture and not to increase the theatrical culture. Both of them are inextricably linked. It is emphasized that immersion in art stimulates interest in literature, history, develops national consciousness, culture.

Organizing the fight of the stage characters. The teacher models, reproduces the interaction of people in everyday life, which on the stage becomes the tools of understanding the laws of interaction between people, so that the teacher receives psychological and pedagogical, special, methodological knowledge for successful solving pedagogical tasks, analysis of pedagogical situations. Elements of theatrical art develop in the teacher the ability to synthesize material, find it color, which helps students to penetrate into the world of their feelings, thoughts, to develop creative potential.

Based on theoretical and methodological approaches, analysis of current practice, it is proved that it is appropriate to use the means of theatrical art, the method of theatricalization and, accordingly, to prepare future teachers with the help of theatrical disciplines.

Keywords: theater, theater pedagogy, pedagogical activity, Stanislavsky system, personality.

Постановка проблеми. Освітня галузь має багаті національні традиції навчання й виховання в колишніх колегіях та академіях. Доречно нагадати, що випускники Києво-Могилянської академії високо цінувалися в

Європі. Закінчивши цей навчальний заклад, молода людина мала різнобічні знання, вільно володіла європейськими мовами, могла експромтом проголошувати блискучі промови, віртуозно вести розмову на будь-яку світську тему, вміла шляхетно поводитись, як належить освіченій людині. Багато з цих якостей набувалися, відпрацьовувалися, шліфувалися на сцені студентського театру, який обов'язково був в академії і колегіумах.

Актуальність дослідження. Студентський театр, шкільний театр, як навчально-виховний засіб, має свої витоки ще з XVII ст. В цей період він набув особливого розвитку в Україні, коли на сцені Києво-Могилянської академії, Чернігівського, Харківського і Переяславського колегіумів з'явилися нові твори історико – патріотичної тематики, ставилися драми М. Довгалецького, Ф. Прокоповича, М. Козаченського та інших. [7] Діти української шляхти до заснування світських навчальних закладів навчалися у духовних школах, саме вони мали широкі, різнобічні навчальні плани і програми. Вважаючи, що театр є одним з важливих засобів виховання, керівники навчальних закладів приділяли йому значну увагу.

Театри в навчальних закладах займали подвійне місце в системі культури 17-18 ст. Вони були культурною інституцією з естетичним спрямуванням і водночас допоміжною частиною загальної дидактичної програми. Поступово театр, як явище мистецтва, став засобом виховання завдяки застосуванню розгорнутих педагогічних прийомів, що використовувалися у викладанні двох із семи вільних мистецтв: поетики й риторики. Поетика й риторика – це останні два класи із шести нижчих, в які входили: фара (аналогія), де навчались основам грамоти й латині, граматиці, синтаксису, де займалися латинню, катехізисом, арифметикою, музикою. За цими класами йшли два вищих – філософія і богослов'я.[7]

У правилах навчальних закладів завжди були спеціальні розділи, присвячені театру. За задумом його творців, театр мав допомагати учням, студентам оволодівати знаннями, розвивати їх пам'ять і уяву та служити знаряддям у процесі оволодіння ораторським мистецтвом, без якого не можлива освіта того часу. Сцена удосконалювала дикцію, полегшувала обов'язкове уміння запам'ятовувати сентенції давніх акторів, які потом блискуче демонстрували під час публічних зборів, урочистих подій, у приватному житті.

Захопленість мистецтвом слова була характерна для української культури 17-18 ст., коли почав відновлюватися жанр проповіді. Ставлення до ораторського мистецтва позначалося і на репертуарі театрі. У деяких з них головними героями вистав виступали видатні оратори, удостоєні за свої успіхи в красномовності милості государів. Глядач міг легко засвоїти подані йому зі сцени ідеї, якщо вони були певною мірою організовані, втілені в відповідну художню форму. Дидактичні завдання театру поєднувалися із загальними завданнями морального та ідейного виховання, які ставила перед собою школа. Театр впливав на глядачів, готував їх до суспільного життя, давав наочні уроки. Він також показував приклади благочестя і служіння Батьківщині.

Включені до навчального процесу навчальних закладів нового типу практичні заняття часто проходили на сцені. Така методика розширяла естетичні горизонти їх вихованців, давала конкретну можливість бути причетними до національної культури, її історії та сьогодення. Ознайомлення з українською та світовою драматургією, робота над культурою рідної мови, опанування сценічним словом допоможе підвищити культурний рівень випускника. Крім того, це реальний крок до гуманітаризації сучасної освіти і пов'язана з відродженням культурних традицій українського народу та їх оновлення, до того ж театральна творчість сприяє згуртуванню і шкільного і студентського колективів.[3]

По-перше, театральна постановка – продукт сумісної діяльності, який вимагає концентрації сил кожного учасника і кожен учасник спільної театральної творчості вносить свій вклад, розуміючи при цьому, що і від його зусиль залежить загальний успіх.

По-друге, різноманітність постановочних задач (сценічних, акторських, оформлюючих) дає змогу кожному учасникові максимально реалізовувати свої можливості і здібності.

По-третє, театр, творчість, багато стимулів спільного переживання, які сприяють емоційному об'єднанню колективу при чому переживання і емоції виникають спонтанно, але і можуть бути запропоновані керівником. До того ж, ці вистави залишаються надовго в пам'яті не тільки учасників, а й глядачів [6].

Мета статті полягає в підготовці кваліфікованих учителів, які після закінчення педагогічного закладу працюватимуть у школі і навчатимуть дітей театральному мистецтву. Кожний учитель повинен володіти театальною майстерністю, щоб краще досягати як виховної так і навчальної мети навчання [4].

Аналіз досліджень і публікацій. Н. Кузьміна, досліджуючи педагогічні здібності вважає «що у продуктивних педагогів, окрім знань предмету і методик, мають місце три компоненти психологічних знань:

- 1) знання психологічних особливостей засвоєння предмету студентами, учнями;
- 2) знання соціально-психологічних особливостей взаємин вчитель-студент, студентів між собою;
- 3) знання аутопсихологічних особливостей.

Виклад основного матеріалу. Засвоєння студентами цих знань стає засобом розвитку професійних здібностей. В цьому допомогу їм дає театральна педагогіка, яка озброює викладача новими розвиваючими методами навчання. «Логіка долі» - ключик, який допоможе вчителю відкрити таємниці взаємодії на уроці. Тут вчитель і сценарист, і режисер, і актор. Кажуть, що вчитель – це особа, яка постійно знаходиться на сцені.

Продумавши свою взаємодію, він повинен знайти такі засоби виразності, та пастки котрі приваблять учнів до взаємодії з ним. І тут тільки театр може дати підказку. Педагогіка називає методи стимулювання і мотивації навчання: формування пізнавальних інтересів; формування почуття обов'язку і відповідальності; створення ситуації зацікавленості, емоційного переживання. [2]

Як створити ситуацію емоційних переживань? Підібрати виразні засоби щоб навчити цьому вчителя може тільки театральна педагогіка. Тому ще в стінах ВНЗ слід продумати, як дати всі потрібні знання майбутньому педагогу. Одним із напрямків буде навчання студентів театральної майстерності в соціоігровій методиці, яку потім вони застосовують у своїй роботі.

Працюючи з майбутніми вчителями необхідно підвищувати рівень їх театральної культури, допомогти зрозуміти суть театральної роботи. Театральна культура, як відомо починається з розуміння сутності перевтілення, з чуйності в спілкуванні, до здатності переживати в повсякденному вирі життя своїх ідей, замислів, цілей. Театральне мистецтво ніколи про це прямо не говорить. Зовнішньо там все відбувається по схемі: драматург написав, режисер поставив, актор зіграв. І коли ідея втілена, коли театр пробуджує могутню хвилю емоцій, важко визначити, хто в цьому зіграв головну роль. [6]

Театральна культура – це культура не лише дії, а й взаємодії, спілкування, вміння «читати» поведінку людини. Методика виховання цієї культури, організації занять – суто педагогічні проблеми. Неможливо підвищувати театральну культуру майбутнього вчителя, не підвищуючи їх власну педагогічну культуру. Обидві вони нерозривно пов'язані. [5]

Підготовка педагогів традиційно проходить за партою – студенти сидять і слухають, і записують тексти лекції. Виключення у цьому є педагогічна практика, де потрібно пояснювати, ставити запитання, активізувати студентів, тощо. Але, як це педагог буде здійснювати? Чи постановкою запитань, чи вказівками, які методи навчання використовувати, чи надавати знання в готовому вигляді, чи пропонувати студентам самостійно оволодіти знаннями під його керівництвом. Ці особливості поведінки вчителя випадають з поля зору педагогіки, хоча саме дякуючи їм і реалізується педагогічна мета уроку. Якщо в ході занять студенти-практиканти перевтілюються, переконують учнів, що вони і вчитель рівноправні учасники процесу, то це є умовою активного залучення їх до взаємної навчальної діяльності, умовою їх швидкого включення в атмосферу довіри, творчості, імпровізації. Такі заняття допоможуть поставити майбутнього вчителя в нову педагогічну позицію, уявити три рівні того, що відбувається на уроці: 1) викладач займає певну педагогічну позицію; 2) дякуючи їй студент-практикант і учень опиняються в ситуації, корисній для них; 3) одночасно відчують себе учнями, думаючими і талановитими. Навчитися бачити цю складну картину взаємодії вчителя і учнів допоможуть методи театральної педагогіки. [4]

Мистецтво театру навчає майбутнього вчителя мистецтву слова. Звертаючись до слова, мається на увазі краса і багатогранність його звучання, здатність виражати дух часу, виховувати любов до рідної землі, мови, культури, формувати у учнів світ образного мислення. Саме від учителя багато в чому залежить ефективність застосування мистецтва живого слова у всебічному розвитку особистості і школяра, і студента. Умілий педагог не просто навчатиме оволодівати можливими багатствами інтонаційного вираження слова, а й допоможе проникнути у специфіку виконавської діяльності.

Висновки. Учитель має підпорядковувати свою поведінку гуманістичній спрямованості начально-виховного процесу узгоджувати її з правилами педагогічної етики та з власним творчим завданням, чітко усвідомлювати вікову психологію. Він повинен розраховувати кожен порух, жест, міміку, кожен звук свого голосу, домагаючись в усьому граничної виразності з максимальною економією виразних засобів.

Ефективність провадження елементів театральної педагогіки у навчально-виховний процес значно залежить від того, наскільки цілеспрямована організована підготовча робота, органічно поєднано сценічний (ігровий) і літературно-художній компонент уроку.

Слово, інтонація, погляд, міміка, голос... Чи уміємо ми володіти цими засобами? Чи завжди точно висловлюємо свої думки і почуття? Чи можемо передбачити, яку думку і яке почуття виявили в учня, студента кожне слово, погляд, жест? Адже вміння правильно і виразно говорити, вміння жестом, мімікою, поглядом передавати свої почуття, ставлення зумовлюють успіх педагогічної діяльності. Це й комплекс умінь допомагає педагогові глибше, яскравіше, талановитіше виразити себе, домогтися бажаних результатів.

Занурення в мистецтво, включення студентів, учнів в театральну діяльність розширює і поглиблює інтерес до вітчизняної і світової культури, стимулює інтерес до літератури, історії, розвиває національну свідомість, культуру, художні смаки і навички спілкування.

Список використаних джерел:

1. Абрамян В. Ц. Театральна педагогіка : навч. посіб. / Володимир Цолакович Абрамян . –Київ : Ібра , 1996 . – 323 с.
2. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії: навч. посіб. для вчителів, аспірантів, студентів / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – Київ: Українсько-Фінський Ін-т менеджменту і бізнесу, 1997 . – 302 с.

Розділ 4 Психолого – педагогічні засади впровадження сучасних інформаційних технологій і методик навчання студентської молоді у закладах вищої освіти

3. Итоги одного урока, или о том как театр учителей учит // Искусство в школе . – 2000 . – № 6 . – С. 67–69
4. Педагогічна майстерність : підручник / за ред. І. А. Зязюна . – Київ: СПД Богданова А. М., 2008 . – 376 с.
5. Станіславський К. С. Моє життя у мистецтві. – Київ : Мистецтво, 1955. – 480 с.
6. Театральная культура школьной педагогики // Народное образование. – 2005. – № 8/9 . – С. 91–98
7. Український шкільний театр 17-18 ст. // Дивослово . –1994 . – №2 . – С. 50–52.